

Ergenlerin Sahip Oldukları Değerler ile Öznel İyi Oluş ve Sosyal Görünüş Kaygı Düzeyleri Arasındaki Yordayıcı İlişkiler: Bir Model Önerisi *

Tolga Seki ¹, Bülent Dilmaç ²

Öz

Araştırmada ergenlerin sosyal görünüş kaygıları, öznel iyi oluşları ve sahip oldukları değerler arasındaki yordayıcı ilişkileri ortaya koymak ve bu ilişkiden hareketle oluşturulan modeli test etmek amaçlanmıştır. Araştırma, genel tarama modelinin bir alt türü olan ilişkisel tarama modeline uygun olarak gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın çalışma grubu, 2013-2014 eğitim- öğretim yılında Konya il merkezinde bulunan devlet okullarında eğitim gören ergenlerden uygun örnekleme yöntemi ile seçilmiştir. Çalışma grubu; 322' si erkek, 278'si kız olan ve yaşları 13 ile 18 arasında değişen 600 lise öğrencisinden oluşmaktadır. Araştırmada Dilmaç (2007) tarafından geliştirilen "İnsani Değerler Ölçeği", Eryılmaz (2009) tarafından geliştirilen "Ergen Öznel İyi Oluş Ölçeği", Hart (2008) tarafından geliştirilen ve Doğan (2011) tarafından Türkçeye uyarlanan "Sosyal Görünüş Kaygısı Ölçeği Ergen Formu" kullanılmıştır. Araştırma "Yapısal Eşitlik Modeli"ne göre AMOS 19 Programı kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre, değerlerin sosyal görünüş kaygısı ve öznel iyi oluş üzerinde doğrudan etkileri ve sosyal görünüş kaygısının öznel iyi oluş üzerinde doğrudan etkisi görülmüştür.

Anahtar Kelimeler

Değerler
Öznel İyi Oluş
Sosyal Görünüş Kaygısı

Makale Hakkında

Gönderim Tarihi: 17.06.2014
Kabul Tarihi: 04.03.2015
Elektronik Yayın Tarihi: 20.05.2015

DOI: 10.15390/EB.2015.3663

Giriş

Değer kavramı, insanlık tarihi boyunca eski çağlardan bu yana tartışılan bir konu olarak süregelmiştir. Değer, yüzyıllar boyu felsefenin üç ana probleminden biri olarak devam etmiş (Yılmaz, 2006), bireylerin davranışlarına temel teşkil eden değerler felsefenin alanlarından aksiyolojinin temel konusu olmuştur (Tokdemir, 2007). Değer kavramı, psikolojide ise felsefeden daha farklı ele alınmıştır. Psikoloji değerlerin objektif temellere dayalı olup olmamasına değil, insanların davranışlarında yön verici olarak oynadığı role önem vermiştir. Bu bakımdan psikoloji değer kavramını sadece bir inanç olarak alır (Güngör, 1993).

* Bu makale Seki Tolga'nın "Ergenlerin Sosyal Görünüş Kaygısı ve Öznel İyi Oluşlarının Sahip Oldukları Değerler Açısından İncelenmesi" adlı yüksek lisans tezinden Yapısal Eşitlik Modeli uygulanarak üretilmiştir.

¹ Milli Eğitim Bakanlığı, Türkiye, tolga_seki@hotmail.com

² Necmettin Erbakan Üniversitesi, Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı, Türkiye, bulentdilmac@gmail.com

İlk defa sosyal bilimcilere 1918 yılında Znaniecki tarafından kazandırılan değer kavramı Latince “kıymetli olmak” ya da “güçlü olmak” anlamlarında olan “valare” kökünden türetilmiştir (Bilgin, 1995). Güngör (1998) değeri, “bir şeyin arzu edilebilir veya edilemez olduğu hakkındaki inanç” şeklinde tanımlarken; Doğanay (2006), değeri yaşamımızı etkileyen, yaşamda önem verdiğimiz düşünceler olarak tanımlar. Çağlar (2005), değerleri bireyin düşünce, tutum ve davranışlarında birer standart olarak ortaya çıkan kültürel öğeler olarak ifade etmektedir. Ulusoy ve Dilmaç (2012) ise değeri insanın davranışlarına yön veren inançlar bütünü olarak tanımlamıştır.

Eski çağ filozofları, değerleri mutluluğun kaynağı olarak görmüştür. Öyle ki antik çağ filozoflarından Sokrates’e göre mutlu olmak erdemli olmak demektir (Gökberk, 1996). Aristoteles’e göre ise insanın hayattaki en son amacı, hedefi mutluluktur ve onu bu amacına ve gayesine ulaştıracak araç ise erdemdir, fazilettir (Kaya, 1983). Mutluluk insanlık tarihinin başlangıcından bu yana hep arzulanan bir şey olmuştur. Kişiler bireysel olarak mutluluğu elde etme çabasında oldukları gibi her çeşit topluluk ve toplumlar da bu amaca yönelik arayışlar içerisine girmişlerdir. Geçmişten bu yana bu arzunun elde edilmesi için mutluluk nedir ve nasıl elde edilir soruları sorulmuştur (Acaboğa, 2007). Mutluluk, genel olarak yaşamın en temel amacıdır ve tüm bireyler mutlu olmak ister (Selim, 2008). Psikoloji mutluluğu, öznel iyi oluş kavramıyla ele almıştır (Eryılmaz, 2011). Öznel iyi oluş kavramı; hoş duygulanım, hoş olmayan duygulanım ve yaşam doyumu öğelerinden oluşmaktadır. Bireylerin, yüksek öznel iyi oluşa sahip olması, hoş duygulanımı hoş olmayan duygulanımdan daha fazla yaşamasına ve yaşamlarının niteliği hakkında olumlu bilişsel yargıya sahip olmalarına bağlıdır (Tuzgöl-Dost, 2005). Öznel iyi oluş, bireyin olumlu duyguları sık, olumsuz duyguları daha az yaşaması ve yaşamdan yüksek doyum alması olarak da ifade edilmektedir (Diener, 1984). Bu üç faktör yetişkin öznel iyi oluşunda olduğu gibi ergen öznel iyi oluşunda da önemlidir. (Myers ve Deiner, 1995).

Günümüzde bilim ve teknolojiye hızlı ilerlemelere rağmen insanların öznel iyi oluş düzeylerinde benzer gelişme görülmemekte, bazen tersi gözlenebilmektedir. Örneğin 2000 yılında ABD’de yapılan mutluluk araştırmalarına göre bu oran, %32 çok mutluyum, %58 oldukça mutlu, %11 mutlu değil iken; bu oran 2008 yılında elde edilen bulgulara göre, %30 çok mutluyum, %55 oldukça mutlu, %16 mutlu değil şeklindedir (Blanchflower and Oswald, 2011). Ayrıca Campbell, Converse ve Rodgers (1976) yaptığı araştırmada demografik özelliklerin (yaş, cinsiyet, gelir, medeni durum vb.) öznel iyi oluşun %20’ sinden daha düşük bir varyansını açıkladığını bulmuştur. Bu durum öznel iyi oluş üzerinde diğer faktörlerin önemli bir etkiye sahip olabileceğini göstermektedir.

Değerlerle mutluluk ilişkisi insan yaşamının bir amacının olmasına ve anlam arayışına dayanmaktadır (Özdemir ve Koruklu, 2011). İnsanı mutlu eden yani mutluluk kaynağı olan pek çok değer vardır. Bunlardan bazıları güç, başarı, iş, sağlık, sevgi ve paradır. Her insan için bu değerlerin ölçüsü de farklılık göstermektedir (Selim, 2008). Değerlerin önemi, içinde bulunduğu topluma göre farklılık gösterebilir. Örneğin, toplumsal refah, toplumsal fayda ve iyilik daha çok doğu toplumlarında önemli görülen ve mutluluğa kaynaklık eden değerler olarak görülürken; batı toplumlarındaki kişinin yaşam amaçlarına ulaşması ve kişisel haz mutluluğu getirmektedir (Özdemir ve Koruklu, 2011). Değerler bireylerin davranışlarının, tercihlerinin, değerlendirmelerinin, ilişkilerinin ve daha birçok toplumsal hareketlerinin belirleyicisidirler (Yılmaz, 2008). Her insan bir toplum içerisinde değerler dünyası tarafından çevrelenmiş olarak doğar ve kendine özgü bir değerler hiyerarşisi oluşturarak yaşamını devam ettirir (Ülken, 1958). Ancak bugün, insanların değer sistemlerinin etkileri ve yapısının incelenmesiyle, yaşam kalitesinin ihmal edilen belirleyicilerinin de açıklanmasının önemli olduğu tartışılmaya başlanmıştır (Andrews ve Withey, 1976).

Gençler, toplumun en dinamik, değişim ve yapılanmaları en iyi yansıtan kesimini oluşturmaktadır. Ergenlik döneminde birey, değerler sistemini oluşturarak kendi kimliğini kazanmaya çalışır (Ercan, 2001). Bu dönemde ergen toplumun değerlerine ve toplumsal konulara daha çok ilgi gösterir. Birbirleriyle çelişen değerlere sahip olabilir. Ancak bu dönemde ergen sahip olduğu değerleri mantıklı bir şekilde eleştirip düzenleyecek zihinsel olgunluğa ulaşır. Bu zihinsel güç ergene, çelişkili görünen değeri uzlaştırma imkânı sağlar (Ercan, 2001). Ergen kendi değerler sistemini

oluşturmaya bu döneminde başlar ancak değerler sisteminin yerine oturması genç erişkinlik dönemine kadar devam edebilir (Özbay ve Öztürk, 1992).

Ergenlik döneminin temel özelliklerinden biri de ergenin görünüşüne aşırı önem vermesidir. Bu dönemde, çevresel faktörlerin de etkisiyle ergen için görünüşü oldukça önemli hale gelmektedir. Ergen için görünümündeki kusur, önemli bir sorun oluşturmaktadır. (Doğan, 2011). Geçici sosyal kaygı bu dönemde normal gelişimin bir parçası olmasına rağmen bu durum ergende kalıcı bir anksiyeteye neden olabilir (Mash ve Wolf, 2002). Sosyal görünüş kaygısı ise "bireyin görünüşünden dolayı olumsuz olarak değerlendirilme endişesi" olarak tanımlanabilir (Hart vd., 2008). Doğan (2009); sosyal görünüş kaygısının bireyin beden imajına, görünüşüne yönelik olumsuz algılamaları ve değerlendirmelerinin sonucu olduğunu ve bireyin kendini görünüş açısından değerlendirmesinin bir sonucu olduğunu ifade etmiştir.

Ergenlik çağı oldukça fırtınalı bir dönem olarak adlandırılır (Hall 1904; Akt: Arnett, 1999). Bu dönemde birey diğer konularda olduğu gibi bedeniyle ilgili yapılan değerlendirmelere de çok duyarlıdır. Ergen alıngan, kuşkulu ve güvensizdir. Hiçbir şey olmadığında bile kendinden bahsedildiğini düşünebilir (Dönmezer, 2001). Genelde kendi görünüşleri ve etrafındaki diğer insanların görünüşleri ile ilgili değerlendirme yaparlar ya da değerlendirilirler. Fakat görünüşün başkaları üzerinde ne oranda etkide bulunduğunu anlamak oldukça önemli bir yere sahiptir (Smith, 2007). Bu açıdan sosyal görünüş kaygısının ergenlik döneminde birey için önemli bir faktör olduğu, öznel iyi oluşları üzerinde de belirleyici rol oynayabileceği düşünülebilir. Ayrıca ergenlik dönemi, ergenin kendi değerler sistemini oluşturmaya başladığı bir dönemdir (Ercan, 2001) ve bireylerin sahip oldukları değerler de kişilerin tutumlarını, algılamalarını ve davranış şekillerini etkiler (Aryal, 1992). Bu açıdan ergenlerin sahip oldukları değerlerin sosyal görünüş kaygıları ve öznel iyi oluşları üzerinde belirleyici ve önemli bir faktör olduğu düşünülebilir. Bu bağlamda yapılan araştırmada değerlerin sosyal görünüş kaygısı üzerindeki doğrudan etkisini, değerlerin öznel iyi oluş üzerindeki doğrudan ve sosyal görünüş kaygısı üzerinden dolaylı etkilerini ve sosyal görünüş kaygısının öznel iyi oluş üzerinde doğrudan etkisini incelemek ve oluşturulan modeli test etmek amaçlanmıştır.

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Araştırmada, ergenlerin sosyal görünüş kaygıları, öznel iyi oluşları ve sahip oldukları değerler arasındaki yordayıcı ilişkileri ortaya koymak ve bu ilişkiden hareketle oluşturulan modeli test etmek amaçlanmıştır. Araştırmada genel tarama modelinin bir alt türü olan ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. İlişkisel tarama, iki ya da daha fazla değişken arasındaki ilişkiyi belirlemek ve neden-sonuç ile ilgili ipuçları elde etmek amacıyla yapılan araştırma modelidir (Büyüköztürk, Kılıç-Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2008).

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu, 2013-2014 Eğitim-Öğretim yılında Konya il merkezinde bir meslek, dört Anadolu lisesi olmak üzere beş farklı okulda ve farklı sınıflar seviyelerinde eğitim görmekte olan ergenlerden uygun örnekleme yöntemi ile seçilmiştir. Çalışma grubunun, 322'si erkek, 278'si kız öğrenciden oluşmaktadır. Çalışmaya 13 yaşında 1, 14 yaşında 113, 15 yaşında 224, 16 yaşında 118, 17 yaşında 131, 18 yaşında 13 olmak üzere 600 öğrenci katılmıştır ve yaşları ortalaması 15.50 dir.

Veri Toplama Araçları

İnsani Değerler Ölçeği (İDÖ): Ölçek, ergenlerin insani değerlerini belirlemek amacıyla Dilmaç (2007), tarafından geliştirilmiştir. Altı boyutta, 42 maddeden oluşan likert tipi bir ölçektir. Ölçekten alınan puanların artması, bireylerin insani değerlere daha fazla sahip olduğunu gösterir. Ölçeğe ait iç tutarlılık katsayıları (Cronbach Alpha), "Sorumluluk" alt ölçeği için .73, "Dostluk/Arkadaşlık" alt ölçeği için .69, "Barışçı Olma" alt ölçeği için .65, "Saygı" alt ölçeği için .67, "Dürüstlük" alt ölçeği için .69, "Hoşgörü" alt ölçeği için .70 ve 42 maddelik tüm ölçek için iç tutarlılık katsayısı ise alfa .92 bulunmuştur. Ölçeğin kararlılık katsayıları "Sorumluluk" için .73, "Dostluk/Arkadaşlık" için .91,

“Barışçı Olma” için .80, “Saygı” için .88, “Dürüstlük” için .75, “Hoşgörü” için .79 olarak bulunmuştur. Ölçeğin tümü için kararlılık katsayısı: .87 bulunmuştur (Dilmaç, 2007).

Ergen Öznel İyi Oluş Ölçeği: Ergenlerin, öznel iyi oluş düzeylerini ölçmek için Eryılmaz (2009) tarafından geliştirilen Ergen Öznel İyi Oluş Ölçeği, 15 maddelik Likert tipi bir ölçektir. Ölçek; aile ilişkilerinde doyum, önemli kişilerle ilişkilerde doyum, yaşam doyumunu ve olumlu duygular olmak üzere dört boyutta ölçülmektedir. Ölçekten alınan puanların artması bireylerin öznel iyi oluşlarının daha fazla olduğu anlamına gelmektedir.

Ölçeğin yapılan faktör analizi sonucunda 4 faktörün toplam varyansın %61.64’ünü açıkladığı görülmüştür. Açıklanan varyansın %35.79’u aile ilişkilerinde doyum alt boyutu, %9.70’i önemli kişilerle ilişkilerde doyum alt boyutu, %8.69’u yaşam doyumunu alt boyutu, %7.44’ü olumlu duygular alt boyutu tarafından açıklanmaktadır. Madde faktör yükleri .63 ile .79 arasında değişmektedir. Cronbach alfa iç tutarlılık güvenilirlik katsayıları ölçeğin bütünü için .86, aile ilişkilerinde doyum alt boyutu için .83, önemli kişilerle ilişkilerde doyum alt boyutu için .73, yaşam doyumunu alt boyutu için .81, olumlu duygular alt boyutu için .66; Spearman Brown güvenilirlik katsayıları ölçeğin bütünü için .83, aile ilişkilerinde doyum alt boyutu için .83, önemli kişilerle ilişkilerde doyum alt boyutu için .61, yaşam doyumunu alt boyutu için .79, olumlu duygular alt boyutu için .54 olarak hesaplanmıştır. İki hafta arayla yapılan uygulamalarda ölçeğin test-tekrar test güvenilirlik katsayısı .83 olarak bulunmuştur. Düzeltilmiş toplam madde korelasyonları .40 ile .69 arasında değişmektedir (Eryılmaz, 2009).

Sosyal Görünüş Kaygısı Ölçeği Ergen Formu (SGKÖ-E): Bireylerin sosyal görünüş kaygılarını ölçmek amacıyla Hart ve arkadaşları (2008) tarafından geliştirilen ölçek Doğan (2010), tarafından Türkçeye uyarlanarak geçerlik ve güvenilirlik çalışması yapılmıştır. Daha sonra Doğan (2011), tarafından ergenlerden oluşan bir örnekleme incelenerek Ergen Formu geliştirilmiştir. SGKÖ-E 16 maddeden ve tek boyuttan oluşan 5’ li Likert tipi bir ölçektir. SGKÖ-E’den alınan yüksek puanlar görünüş kaygısının yüksek olduğuna işaret etmektedir. Ölçeğin yapılan madde analizi sonucu düzeltilmiş madde toplam korelasyonları .29 ile .72 arasında değişmektedir. Kaiser-Meyer-Olkin katsayısı hesaplanmış, 16 maddenin faktör analizi için KMO değerinin .94 olduğu görülmüştür. Barlett Spehericity testi χ^2 değeri ise 2885,96 ($p<001$) olarak bulunmuştur. AFA sonucunda toplam varyansın % 42.72’ sini açıklayan, özdeğeri 6.83 olan tek faktörlü bir yapı ortaya çıkmıştır. Ölçek maddelerine ait faktör yüklerinin .34 ile .78 arası olduğu görülmüştür. Doğrulamalı faktör analizi ile elde edilen modelin uyum indeksi incelenmiş $\chi^2 = 284.02$, $sd = 96$, AGFI = .90, GFI = .93, NFI = .93, RFI = .91, CFI = .95, RMR = .038, IFI = .95, RMSEA = .066 olarak bulunmuştur. Cronbach alfa iç tutarlılık güvenilirlik katsayısı .91 olarak belirlenmiştir. 229 öğrenciye iki hafta arayla yapılan uygulamada ölçeğin test-tekrar test güvenilirlik katsayısı .80 olarak hesaplanmıştır. Düzeltilmiş madde toplam korelasyon katsayıların .29 ile .72 arasında değiştiği bulunmuştur (Doğan, 2011).

Sosyal Görünüş Kaygısı Ölçeği Ergen Formu’ nun geçerlilik ve güvenilirlik çalışması Doğan (2011) tarafından Konya, Sakarya ve İstanbul’da farklı ilköğretim okullarında öğrenim gören, yaşları 12-15 arasında değişen 453 öğrencinin katıldığı bir örnekleme incelenmiş; ancak ölçek hakkında lise düzeyinde bir çalışma yapılmamıştır. Konu ile ilgili araştırmacı ile görüşülerek ölçeğin lise düzeyinde incelenmesi için gerekli izinler alınmıştır. Ölçek Konya’da eğitim gören farklı okullardan yaşları 13 ile 18 arasında değişen 600 lise öğrencisinden oluşan bir örnekleme incelenmiştir. Bu süreç boyunca araştırmacı ile bilgi alışverişinde bulunulmuş ayrıca uzman görüşleri de alınmıştır. Ölçek maddelerinin lise düzeyinde öğrenim gören araştırma örnekleminde doğrulanıp doğrulanmadığını saptamak için 600 lise öğrencisinden elde edilen verilere tek boyutlu model için uygulanan doğrulamalı faktör analizinde uyum indeksi değerleri: $\chi^2/sd = 2.949$, , RMSEA = .057, AGFI = .918, CFI = .969, GFI = .951, IFI = .969, NFI = .954, RFI = .932 ve SRMR = .0386 olarak bulunmuştur. Ölçeğin faktör yükleri .27 ile .87 arasında sıralanmaktadır.

Verilerin Analizi

Araştırmada, değerlerin sosyal görünüş kaygısı üzerindeki doğrudan etkisini, değerlerin öznel iyi oluş üzerindeki doğrudan ve sosyal görünüş kaygısı üzerinden dolaylı etkilerini ve sosyal görünüş kaygısının öznel iyi oluş üzerinde doğrudan etkisini incelemek için yapısal eşitlik modellemesi analizi gerçekleştirilmiştir. Yapısal eşitlik modellemesi bir kuramsal modeli test etmek için gözlenen ve gizil değişkenler arasındaki nedensel ve karşılıklı ilişkileri ortaya koyan istatistiksel bir yaklaşımdır (Shumacker ve Lomax, 2004). Yapısal eşitlik modellemesi analizi AMOS 19 Programı ile gerçekleştirilmiştir.

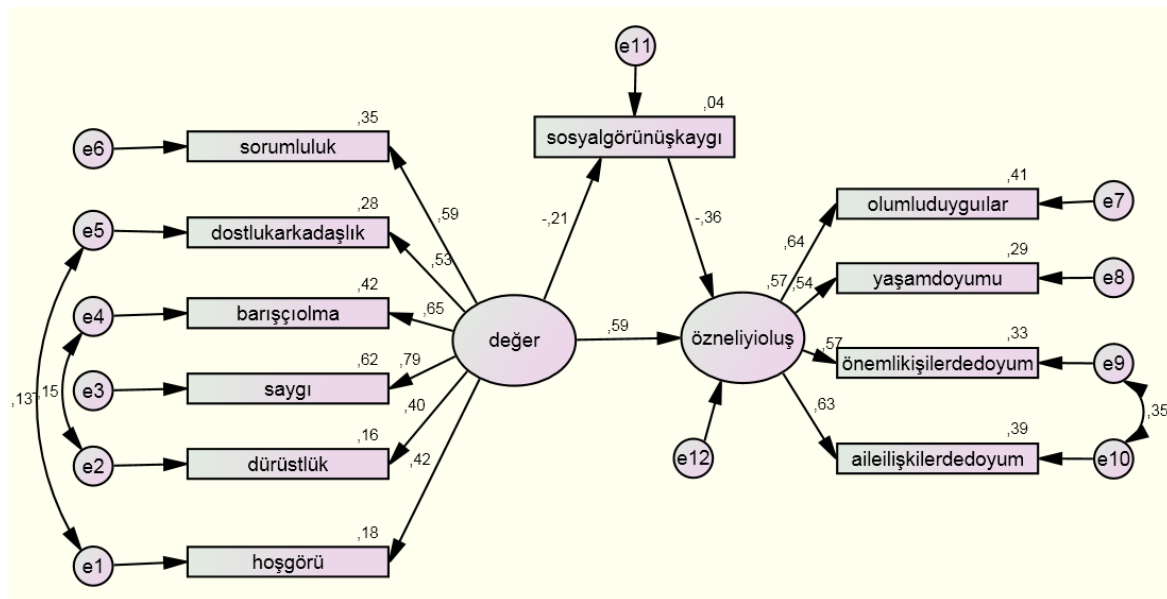
Bulgular

Elde edilen modelde ($X^2 = 160.237$, $df = 39$, $p < .001$) altı exogenous, (sorumluluk, dostluk/arkadaşlık, barışçı olma, saygı, dürüstlük ve hoşgörü) iki endogenous (sosyal görünüş kaygısı ve öznel iyi oluş) veri yer almaktadır. Modelde gösterilen yolların her biri istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. The Bentler-Bonett normed fit index (NFI), The Tucker-Lewis coefficient fit index (TLI) ve diğer uyum indeksleri modelin kabul edilebilir düzeyde uyumlu olduğunu göstermiştir (Tablo 1). Modelde yer alan endogenous verileri arasındaki iki yönlü korelasyonların her biri yüksek değerlere sahiptir ve istatistiksel olarak anlamlıdır. Bu durum, çalışmada kullanılan değerler ölçeğinin alt boyutlarının sahip olduğu korelasyon değerlerinden de etkilenmektedir.

Tablo 1. Yapısal Eşitlik Modelinin Uyumuna İlişkin İstatistiksel Değerler

Ölçüm	İyi Uyum	Kabul Edilebilir Uyum	Modelin Uyum İndeksi Değerleri
(X^2/sd)	≤ 3	$\leq 4-5$	4.11
RMSEA	≤ 0.05	0.06-0.08	0.07
SRMR	≤ 0.05	0.06-0.08	0.05
NFI	≥ 0.95	0.94-0.90	0.93
CFI	≥ 0.97	≥ 0.95	0.92
GFI	≥ 0.90	0.89-0.85	0.95
AGFI	≥ 0.90	0.89-0.85	0.92
TLI	≥ 0.95	0.94-0.90	0.94

Tablo 1’de yer alan uyum değerleri incelendiğinde, $X^2/sd = 4.11$, $RMSEA = 0.07$, $SRMR = 0.050$, $NFI = 0.93$, $CFI = 0.92$, $GFI = 0.95$, $AGFI = 0.92$ ve $TLI = 0.94$, olarak bulunmuştur. Genel olarak, modelin istenen düzeyde uyum değerlerine sahip olduğu anlaşılmaktadır (Bollen, 1989; Browne ve Cudeck, 1993; Byrne, 2010; Hu ve Bentler, 1999; Kline, 2011; Tanaka ve Huba, 1985). Test edilen tek faktörlü model Şekil 1’de gösterilmiştir. Modelde gösterilen tüm yollar 0.001 düzeyinde anlamlıdır.

Şekil 1. Modele İlişkin Yol Analizi

Tablo 2. Ergenlerin Sahip Oldukları Değerler İle Öznel İyi Oluş Ve Sosyal Görünüşü Kaygı Düzeyleri Arasındaki Asındaki Yordayıcı İlişkilerine Yönelik Model

Yordayıcı Değişken	Bağımlı Değişken	Toplam Etki	Doğrudan Etki	Dolaylı Etki	Standart Hata	Kritik Değer
Değer	Sosyal Görünüş Kaygısı	-0.21	-0.21	0	0.37	-4.26*
Değer	Öznel İyi oluş	0.59	0.59	0	0.07	7.30*
Sosyal Görünüş Kaygısı	Öznel İyi Oluş	-0.36	-0.36	0	0.01	-7.71*

^a Toplam etki = Doğrudan etki + Dolaylı etki, * $p < 0.01$, ** $p < 0.05$.

Şekil 1' deki model ve Tablo 2' deki veriler incelendiğinde, sosyal görünüş kaygısını etkileyen en önemli bağımsız değişkenin ($t = -4.26$, $p < 0.01$) değerler olduğu görülmektedir. Bu faktöre ilişkin bağlantı katsayı değeri $\beta = -0,21$ olarak bulunmuştur. Ergenlerin sahip oldukları değerler ile sosyal görünüş kaygısı düzeyleri arasındaki yordayıcı ilişkileri incelendiğinde, negatif yönlü doğrusal bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Başka bir ifadeyle elde edilen bulgular, ergenlerin sahip oldukları değerlerin artmasıyla, sosyal görünüş kaygılarının da azalacağını ortaya koymaktadır.

Modelde öznel iyi oluşu etkileyen en önemli bağımsız değişkenin ($t = 7.30$, $p < 0.01$) değerler olduğu görülmektedir. Bu faktöre ilişkin bağlantı katsayı değeri $\beta = 0.59$ olarak belirlenmiştir. Ergenlerin, sahip oldukları değerler ile öznel iyi oluş düzeyleri arasındaki yordayıcı ilişkileri incelendiğinde, pozitif yönlü doğrusal bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Başka bir ifadeyle elde edilen bulgular, ergenlerin sahip oldukları değerlerin artmasıyla, öznel iyi oluş düzeylerinin de artacağını ortaya koymaktadır. Ayrıca, test edilen modelde öznel iyi oluşu etkileyen en önemli ikinci değişkenin ($t = -7.71$, $p < 0.01$) sosyal görünüş kaygısı olduğu görülmektedir. Bu faktöre ilişkin bağlantı katsayı değeri $\beta = -0.36$ olarak belirlenmiştir. Ergenlerin, sahip oldukları sosyal görünüş kaygısı ile öznel iyi oluş düzeyleri arasındaki yordayıcı ilişkileri incelendiğinde, negatif yönlü doğrusal bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Başka bir ifadeyle elde edilen bulgular, ergenlerin sahip oldukları sosyal görünüş kaygılarının artmasıyla, ergenlerin öznel iyi oluş düzeylerinin de azalacağını ortaya koymaktadır.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Bu bölümde, araştırmanın çalışma grubunu oluşturan ergenlerin, sosyal görünüş kaygısı, öznel iyi oluşları ve sahip oldukları değerler arasındaki yordayıcı ilişkilerin, incelenmesi sonucu önerilen modele ait, elde edilen bulguların tartışması yapılmış ve yorumlanmıştır. Elde edilen bulgulara göre: Ergenlerin sahip oldukları değerler ile öznel iyi oluş düzeyleri arasındaki yordayıcı ilişkileri incelendiğinde, pozitif yönlü doğrusal bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Elde edilen bulgular, ergenlerin sahip oldukları değerlerin artmasıyla, öznel iyi oluş düzeylerinin de artacağını ortaya koymaktadır. Öznel iyi oluş, bir bakıma olumlu duyguların fazlalığı olumsuz duyguların azlığı ve yaşamdan alınan doyum olarak nitelendirilebilir. Elde edilen bulgularla ilgili araştırmalar incelendiğinde Kasser ve Ryan (1996) yaptıkları araştırmada dışsal materyalistik değerle mutluluk arasında negatif yönlü, içsel değerlerle mutluluk arasında ise pozitif yönlü ilişki elde etmişlerdir. Araştırmada incelenen değerlerin insani değerler olduğu göz önünde bulundurulursa Kasser ve Ryan'ın araştırmalarının araştırma kapsamında elde edilen bulguları destekler nitelikte olduğunu söyleyebiliriz. Keng, Jung, Juan ve Wirtz, (2000), çalışmalarında materyalist eğilimin, yaşam doyumunu üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Diener ve Oishi (2000), on dokuz ülkede üniversite öğrencileri üzerinde yaptığı araştırmada maddi değerler ile öznel iyi oluş arasındaki ilişkiyi incelemiş; Burroughs ve Rindfleisch (2002), benzer bir araştırma ile maddi değerlere verilen önemle iyi oluş arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmalardan elde edilen ortak sonuçlara baktığımız zaman, maddi değerlere verilen önemle öznel iyi oluş arasında negatif yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Ayrıca maddi değerlere verilen önem, depresyon gibi olumsuz duygu durumları ile pozitif yönlü bir korelasyona sahiptir. Özdemir ve Koruklu (2011), üniversite öğrencileri ile yaptığı çalışmada üniversite öğrencilerinde değerler ve mutluluk arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmada Schwartz Değerler Ölçeği kullanılmakla birlikte, ilgili araştırma incelendiğinde değerler listesinde yer alan on farklı değerden mutluluğu en güçlü yordayıcı değerlerin evrenselcilik (insanları anlama, değer verme, koruma, hoşgörülü olma vb.) ve iyilikseverlik (yardımsever, dürüst, bağışlayıcı, vefalı, sorumluluk sahibi olma vb.) olması oldukça anlamlıdır. Bu iki değer hoşgörü, sorumluluk, dürüstlük, bağışlayıcı olma vb. insani değerleri de kapsar nitelikte olduğu göz önünde bulundurulursa, yapılan araştırmanın elde edilen bulgulara benzer nitelikte olduğu söylenebilir.

İlgili literatür ve yapılan araştırmalar incelendiğinde, dışsal ve maddi değerlerin insanın öznel iyi oluşlarıyla negatif, insani ve manevi değerlerin pozitif yönlü ilişkili olduğu sonucu çıkarılabilir. Araştırmada incelenilen insani değerlerle öznel iyi oluş arasındaki yordayıcı ilişkiler incelendiğinde pozitif yönlü doğrusal bir ilişki bulunması, elde edilen sonucun konu ile ilgili yapılmış araştırmalarla birbirini destekler nitelikte olduğunu söylemek mümkündür.

Araştırmanın bir diğer bulgusu; ergenlerin sahip oldukları sosyal görünüş kaygısı ile öznel iyi oluş düzeyleri arasındaki yordayıcı ilişkileri incelendiğinde, negatif yönlü doğrusal bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Elde edilen bulgular, ergenlerin sahip oldukları sosyal görünüş kaygılarının artmasıyla öznel iyi oluş düzeylerinin de azalacağını ortaya koymaktadır. Literatüre baktığımız zaman sosyal görünüş kaygısı nispeten yeni bir kavram olmakla birlikte, sosyal görünüş kaygısı ile yapılan araştırmalar oldukça sınırlıdır. Sosyal görünüş kaygısının beden algısı, beden imgesi kavramlarını içermesi ve sosyal kaygıyı yordayıcı (Hart vd., 2008; Levinson ve Rodebaugh, 2011) nitelikte olması göz önünde bulundurularak, benzer araştırmalar incelenmiştir. Yapılan araştırmalar incelendiğinde Gilman ve Huebner (2006), yüksek yaşam doyumuna sahip ergenlerin özelliklerini incelediği araştırmalarında, yaşam doyumunu ile sosyal stres ve kaygı değişkenleri arasında negatif korelasyon bulunmuştur. Yüksek yaşam doyumuna sahip ergenlerin, sosyal stres ve kaygı puanlarının daha düşük olduğunu tespit edilmiştir. Delfabro, Winefield, Anderson, Hammarström, Winefield (2011), kızların olumsuz beden imgelerinin erkeklere göre anlamlı şekilde yüksek olduğunu ayrıca kız öğrencilerin beden imajlarının, psikolojik iyi oluşu anlamlı bir şekilde erkeklere göre daha fazla açıkladığını ifade etmektedir. Kashdan ve Roberts (2004) sosyal kaygı, sosyal yetkinlik beklentisi, pozitif ve negatif duygular arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yaptıkları çalışmada, sosyal kaygısı yüksek olan öğrencilerin, negatif duygularının daha fazla olduğu sonucuna ulaşmışlardır. İlgili

araştırmalardan da anlaşıldığı üzere, sosyal görünüş kaygısı ile öznel iyi oluş arasında negatif yönlü ilişki olduğunu söylemek mümkündür. Yapılan çalışmada ergenlerin sahip oldukları sosyal görünüş kaygısı ile öznel iyi oluş düzeyleri arasındaki yordayıcı ilişkileri incelendiğinde negatif yönlü doğrusal bir ilişki elde edilmesi ile yapılan araştırmaların elde edilen bulguları destekleyici nitelikte olduğu söylenebilir.

Yapılan araştırmanın son bulgusu, ergenlerin sahip oldukları değerler ile sosyal görünüş kaygısı düzeyleri arasındaki yordayıcı ilişkileri incelendiğinde negatif yönlü doğrusal bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Elde edilen bulgular ergenlerin sahip oldukları değerlerin artmasıyla sosyal görünüş kaygılarının da azalacağını ortaya koymaktadır. Sosyal görünüş kaygısı hakkında yapılan çalışmalar oldukça sınırlı olmakla birlikte literatüre bakıldığında Cash, Theriault ve Natasha (2004), yüksek düzeydeki sosyal-değerlendirici kaygının beden imgesi doyumsuzluğu, görünüşe gereğinden fazla önem verme ve duruma bağlı beden imgesi hoşnutsuzluğu ile ilişkili olduğunu bulmuşlardır. Buna ilaveten, beden imgesi problemleri olan bireylerin sosyal-karşılaştırma düzeylerinin de çok yüksek düzeyde olduğu ortaya çıkmıştır (Stormer ve Thompson, 1995). Eğer bu bireyler sosyal karşılaşma ile ne kadar çok meşgul olurlarsa etrafındaki insanların görünüşlerine o kadar çok dikkat edeceklerdir. İlgili literatüre bakıldığında kişi ne kadar kıyaslayıcı ve değerlendirici olursa sosyal görünüş kaygısının o kadar yüksek olması beklenilir.

Araştırmadan elde edilen bulgulara göre insani değerler ile sosyal görünüş kaygısı düzeyleri arasındaki negatif yönlü doğrusal bir ilişki bulunması oldukça anlamlıdır. Kişinin araştırmanın alt boyutlarını oluşturan hoşgörü, dostluk/arkadaşlık, saygı, barışçı olma vb. insani değerlerinin artması ile birlikte daha az kıyaslayıcı ve değerlendirici olacağı göz önünde bulundurulursa, elde edilen bulgu ilgili literatürle birbirini destekler niteliktedir.

Bütün bu bilgiler doğrultusunda yapılan araştırmanın, nüfus açısından genç bir ülke olan Ülkemizde, gençliğin tanınmasında, ergenleri daha iyi anlamada ve ergenlerin tutum ve davranışlarının daha sağlıklı değerlendirilmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Ancak, yapılan araştırma bir takım sınırlılıkları da beraberinde getirmektedir. Bu bağlamda yapılan araştırmanın değişik şehirlerdeki ergenlerle tekrarlanması, araştırmanın genellenebilmesine katkı sağlayacağından dolayı yararlı olacağı düşünülmektedir. Ayrıca araştırmanın çalışma grubu 13-18 yaş arası öğrenim görmekte olan ergenlerle sınırlıdır. Dolayısıyla elde edilen bulguların diğer yaş gruplarına genellemek mümkün değildir. Benzer çalışmaların, diğer yaş gruplarına yapılması konu ile ilgili kapsamlı bilgi sahibi olunmasına katkı sağlayacaktır.

Kaynakça

- Acaboğa, A. (2007). *Din-mutluluk ilişkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Kahramanmaraş.
- Andrews, F. M. ve Withey, S. B. (1976). *Social indicators of well-being Americans' perceptions of life quality*. New York: Plenum Press.
- Arnett, J. J. (1999). Adolescent storm and stress, reconsidered. *American Psychologist*, 54(5), 317.
- Ayral A. E. (1992). *Akademisyenlerin çalışmayla ilgili değerleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Bilgin, N. (1995). *Sosyal psikolojide yöntem ve pratik çalışmalar*. İstanbul: Sistem.
- Blanchflower, D. G. ve Oswald, A. J. (2011). International happiness: A new view on the measure of performance. *The Academy of Management Perspectives*, 25(1), 6-22
- Bollen, K. A. (1989). A new incremental fit index for general structural equation models. *Sociological Methods and Research*, 17(3), 303-316.
- Browne, M. W. ve Cudeck, R. (1993). Alternative ways of assessing model fit. *Sage Focus Editions*, 154, 136-136.
- Byrne, B. M. (2010). *Structural equation modeling with AMOS: Basic concepts, applications, and programming (2nd ed.)*. New York: Taylor and Francis.
- Burroughs, J. E. ve Rindfleisch, A. (2002). Materialism and well-being: A Conflicting values perspective. *Journal of Consumer Research*, 29(3), 348-370.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç-Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2008). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem.
- Cash, T. F., Theriault, J. ve Natasha, M. (2004). Body image in an interpersonal context: Adult attachment, fear of intimacy, and social anxiety. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 23, 89-103.
- Çağlar, A. (2005). Okul öncesi dönemde değerler eğitimi. M. Sevinç (Yay. Haz.). *Erken çocuklukta gelişim ve eğitimde yeni yaklaşımlar içinde*. İstanbul: Morpa Kültür.
- Campbell, A., Converse, P. E., ve Rodgers, W. L. (1976). *The quality of American life: Perceptions, evaluations, and satisfactions*. New York: Russell Sage Foundation.
- Delfabro, H. P., Winefield, H. A., Anderson, S., Hammarström, A. ve Winefield, H. (2011). Body image and psychological well-being in adolescents: The relationship between gender and school type. *The Journal of Genetic Psychology*, 172(1), 67-83.
- Diener, E. ve Oishi, S. (2000). Money and happiness: Income and subjective well-being across nations. *Culture and Subjective Well-Being*, 185-218.
- Diener, E. (1984). Subjective well-being. *Psychological Bulletin*, 95, 542-575
- Dilmaç, B. (2007). *Fen lisesi öğrencilerine insani değerler eğitiminin verilmesi ve insani değerler ölçeği ile sınılanması*. Yayınlanmamış doktora tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya
- Doğan, T. (2009). *Bilişsel ve kendini değerlendirme süreçlerinin sosyal anksiyete açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi. Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Doğan, T. (2010). Sosyal görünüş kaygısı ölçeği'nin Türkçeye uyarlaması: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 39, 151-159.
- Doğan, T. (2011). Sosyal görünüş kaygısı ölçeği'nin psikometrik özelliklerinin ergenlerden oluşan bir örnekleme incelenmesi. *İlköğretim Online*, 10(1), 12-19.
- Doğanay, A. (2006). Değerler eğitimi. C. Öztürk (Yay. Haz.). *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi içinde (s. 255-286)*. Ankara: Pegem A.
- Dönmezer, İ. (2001). *Ailede iletişim ve etkileşim*. İstanbul: Sistem.
- Ercan, L. (2001). Ergenlik döneminde rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 9(2), 47-58.

- Eryılmaz, A. (2009). Ergen öznel iyi oluş ölçeğinin geliştirilmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(4), 975-989.
- Eryılmaz, A. (2011). Relationship of high school student's subjective welll-being and school burnout. *International Online Journal of Educational Sciences*, 3(1), 181-199
- Gilman, R. ve Huebner, E. S. (2006). Characteristics of adolescents who report very high life satisfaction. *Journal of Youth and Adolescence*, 35(3), 311-319.
- Gökberk, M. (1996). *Felsefe tarihi*, İstanbul: Remzi
- Güngör, E. (1993). *Değerler psikolojisi*. Amsterdam: Hollanda Türk Akademisyenler Birliği Vakfı Yayınları.
- Güngör, E. (1998). *Değerler psikolojisi üzerinde araştırmalar*. İstanbul: Ötüken.
- Hall, G. S. (1904). *Adolescence: Its psychology and its relation to physiology, anthropology, sociology, sex, crime, religion, and education* (Vols. I and II). New York: Appleton.
- Hart, T. A., Flora, D. B., Palyo, S. A., Fresco, D. M., Holle, C. ve Heimberg, R. G. (2008). Development and examination of the social appearance anxiety scale. *Assessment*, 15(1), 48-59.
- Hu, L. T. ve Bentler, P. M. (1999). Cutoff criteria for fit indexes in covariance structure analysis: Conventional criteria versus new alternatives. *Structural Equation Modeling: A Multidisciplinary Journal*, 6(1), 1-55.
- Kashdan, T. B. ve Roberts, J. E. (2004). Social anxiety's impact on affect, curiosity, and social self-efficacy during a high self-focus social threat situation. *Cognitive Therapy and Research*, 28(1), 119-141.
- Kasser, T. ve Ryan, R. M. (1996). Further examining the american dream: Differential correlates of intrinsic and extrinsic goals. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 22, 280-287.
- Kaya, M. (1983). *Aristoteles felsefesi*, İstanbul: Ekin.
- Keng, K. A., Jung, K., Jiuan, T. S. ve Wirtz, J. (2000). The influence of materialistic inclination on values, life satisfaction and aspirations: an empirical analysis. *Social Indicators Research*, 49(3), 317-333.
- Kline, R. B. (2011), *Principles and practice of structural equation modeling*. New York: The GuilfordPress.
- Levinson, C. A. ve Rodebaugh, T. L. (2011). Validation of the social appearance anxiety scale. factor, convergent, and divergent validity. *Assessment*, 18, 350-356.
- Mash, E. J. ve Wolfe, D. A. (2002). *Anxiety disorders. abnormal child psychology*. Belmont: Thomson Learning.
- Myers, D. G. ve Diener, E. (1995). Who is happy? *Psychological Science*, 6(1), 10-19.
- Özbay, H. ve Öztürk, E. (1992). *Gençlik*. İstanbul: İletişim.
- Özdemir, Y. ve Koruklu, N. (2011). Üniversite öğrencilerinde değerler ve mutluluk arasındaki ilişkinin incelenmesi. *YYÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(3), 190-210
- Schwartz, S. H. (1994). Are there universal aspects in the structure and contents of human values? *Journal of Social Issues*, 50(4), 19-45
- Selim, S. (2008). Türkiye'de bireysel mutluluk kaynağı olan değerler üzerine bir analiz: Multinomial logit model. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(17), 345-358
- Schumacker, R. E. ve Lomax, R. G. (2004). *A beginner's guide to structural equation modelling*. London: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.
- Smith, C. (2007). Social anxiety and public self-consciousness as predictors of appearance accuracy. *Psi Chi Journal of Undergraduate Research*, 12(2), 39-45
- Stormer, S. M. ve Thompson, J. K. (1995). Explanations of body image disturbance: a test of maturational status, negative verbal commentary, social comparison, and sociocultural hypotheses. *International Journal of Eating Disorders*, 19, 193-202.

- Tanaka, J. S. ve Huba, G. J. (1985). A fit index for covariance structure models under arbitrary GLS estimation. *British Journal of Mathematical and Statistical Psychology*, 38(2), 197-201.
- Tokdemir, M. A. (2007). *Tarih öğretmenlerinin değerler ve değerleri eğitimi hakkındaki görüşleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.
- Tuzgöl-Dost, M. (2005). Ruh sağlığı ve öznel iyi oluş. *Eurasian Journal of Educational Research*, 20, 223-231.
- Ulusoy, K. ve Dilmaç, B. (2012). *Değerler eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Ülken, H. Z. (1958). *Felsefeye giriş*. Ankara: A. Ü. İlahiyat Fakültesi Yayınları.
- Yılmaz, K. (2006). *İlköğretim okulu yönetici ve öğretmenlerine göre kamu ilköğretim okullarında bireysel ve örgütsel değerler ve okul yöneticilerinin okullarını bu değerlere göre yönetme durumları*. Yayınlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Yılmaz, K. (2008). *Eğitim yönetiminde değerler*. Ankara: Pegem.